

## Pomenki

O

## slovenskem pisanji.

I.

Deb' zlomil si glavo,  
Kaj vošit nevem;  
Lan' tlačil sim travo,  
Še letas jo grem.

*Tovars.* Ker si lani o novem letu ti meni srečo vošil, bi se spodobilo, da jo letos jaz tebi. Ali — kar je l. 1798 sebi pel Vodnik, veljá l. 1865 tebi in meni. Da bi zlomil si glavo, ti kaj posebnega vošiti ne vem; to pa vem, da lani tlačil sem travo, ktera rodila nama je cvetja malo, in še tega rožice so se koj osule! Kakor bučelica marljivo po pisanem polji — sva brala midva po polji slovenskega pisanja ter nabrala lepo število različnih pomenkov; toda brez suma — Jezičnik — kaj stori? Pobere jih nama vse, prilasti sebi, razglasi za svoje blago ter nese po svetu; naji pa celo pri poštenih Slovencih počerni, da je gerdo, rekši: da je nabral zlato čislo lastnih razgovorov med časi porednim učencem in časi neporednim tovaršem.

*Učenec.* Lepa je ta! To ti je vošilo za novo leto, da ti vnema serce in zažiga v obrazu pogum! Kar me o tem nekoliko tolaži, je to, da si Jezičniku ti neporeden, jest pa poreden — se ve da v smislu, v katerem sem lani to besedo razlagal.

*T.* To tebe tolaži, da si ti le časi poreden in sploh neporeden, jaz le časi neporeden in sploh poreden? — Jezičnik pa ni le časi, le sim ter tje, ampak vedno neporedni Jezičnik. Tako se je bralo v očitni rabsodbi.

*U.* Kakor se posojuje, tako se tudi vračuje. Z zmerjanjem se mu poreče neporedni Jezičnik. Napis je dobil, prav cenjen napis na čelo; zdaj naj ga le zbriše ali popravi, kakor vé in zna.

*T.* Morebiti móti Jezičnika Prešernov seršen: „Ko vsaka ni žival lesica — Tak vsaki ni napis pušica“. — Vendar vreden je, da se nekoliko znósiva nad njim, ker je z nama ravnal tako nemilo, in da ga mine slá t. j. tista sladka želja, grenke beliti poštenim ljudem!

*U.* Naj gorje mu jo bova zasolila, če se lotiva njega samega. In veš kaj? Tisto glasovito pismo, ktero je za

l. 1864 nama dal na pot, ima za najne pogovore v l. 1865 tvarine v sebi dokaj in dosti.

*T.* Jezičnik se mu pravi z zmerjanjem; ali si je bil pač svest celega pomena svojega primka takrat, ko se je prvičkrat bil napravil po svetu?

*U.* Z jezikom brez jeze — Jezičnik se imenuje, in meni se prav zdi, da je iz tiste korenike jeza in jezik in torej tudi jezičnik.

*T.* Kopitar (Glag. Cloz.) piše: jazva plaga. Carniolis sonat jeza et significat iram. Miklosič (Lexic. vet. slov.) jeza morbus, z istim glasnikom, s katerim se piše jezyk' lingua. In Schleicher jeza morbus skr. indh urere, jezyk' lingua, skr. lih, lingere (Ksl. Spr. 54).

*U.* V novoslovenskem je jezik, kar v latinskem lingua: a) govorilo (Zunge), b) govor (Sprache).

*T.* V českem pomeni jazyk a) lingua, b) lingua nationis, c) natio. Tudi v stsl. je časih jezyk' gens.

*U.* In jezičnik je v nsl., kdor dobro zna govoriti, komur jezik gladko ali namazano teče, kakor kacemu jezičnemu dohtarju.

*T.* V stsl. pomeni jezyčnik' gentilis, ethnicus; in v rusovskem še zdaj: a) paganus, b) multarum linguarum gnarus, in c) calumniator.

*U.* Da se neporednemu Jezičniku slovenski svet ne zakrohota, pustiva imena tč po latinski, naj sam pri sebi pre-mišlja, kaj je že in kaj še ni; midva pa dejva raji obirati koj od verste do verste njegovo pismo, ktero imajo najni lanski pomenki na čelu.

## II.

*T.* Clovek — je koj na čelu, v pismu perva beseda. — Morebiti je ni slovanske besede, je pisal pred nekaj leti hrovaški list Neven (v. Novic. 1853), ktera bi se tako različno izgovarjala kakor človek. Rusi pravijo čelovek, Malorusi čolovik, po staroslovensko, poljsko, česko in slovensko človek, po serbsko in hrovaško čověk, čovek, čoviek, človik, pa v nekterih krajih tudi čock in čovo. Poljski pesniki okrajšujejo človeka tudi na člek, in Piperčani na černogorskih berдах pravijo tudi čok.

*U.* Menda se tudi tako različno razlaga. Meni je ruska pisava prav všeč, in jaz bi djal: čelovek t. j. stvar, ki a)

čelo (glavo in v glavi pamet) nósi po koncu, da se obrača kviško proti nebu, ne pa samo v zemljo kakor nespametna živalina (čelovek, *ἑνδρωπος*), ali pa b) stvar, ktera — sama na čelu vseh pozemskih stvari — ima čelo za vek ali večnost, in ne samo za čas in sedanji svet (čelo - vek, hrov. čověčanski, čověčanstvo).

*T.* Res lepa in pomenljiva je tvoja razlaga. Metelko ima tudi v svoji slovnici čelovek, človeka, rus. čelovék, iz čelo; toda Kopitar pravi na to: čelovék est purus putus russismus, sicut voron pro vran i. t. d. — V drugem pomenu piše Slovesnost (slovaški list l. 1864 čislo 23): „Alebo na pr. věk (viek), viečka (vička, mihalnice, vieždy na očiah), odtiaľ čeloviek (člověk), t. j. kto má na čele viek vymerany alebo i, celo - vek, cely vek; věk toľko ako mih, částka času, čas“. — V stsl. je věko palpebra, věk pa a) aevum, b) robur, virtus.

*U.* Čelo, čelovek, čeljad (famulatus), čeljata, čelada (galea) i. t. d. so vzajemne besede?

*T.* Čelada je dvomljiva, pravijo, morebiti iz laške celata, celare, kakor Helm iz hehlen.

*U.* Pa krilo iz kriti; sej je že Schoenleben rabil to lepo besedo, in kako ponosno krije jasno čelo verlemu junaku svetla čelada! (quasi frontis praesidium aut tegumentum, p. Marko.) In sej je že nekaj prilik v slovenskem p. brada, germada, livada i. t. d. — Kako tedaj razlagata to reč veljaka slovanska Miklosiĉ in Schleicher?

*T.* Miklosiĉ piše: človék' *ἑνδρωπος* homo. In lingua vet. etiam plur. človéci usurpatur. — Etym. fortasse scr. shru audire; in plurimis derivatis: sonum edere, ut sit: člov - ék'. — Na to piše Schleicher: „človék' homo, die einzig mögliche etymologie dieses so wichtigen und doch so dunkelen wortes scheint die von Miklos. (radd.) zu sein, welcher člov - ék' abtheilend in člov eine andere Form der gewöhnlich slu, slov lautenden wurzel, skr. cru, gr. *κλυ* erkennt, welche im slawischen in derivaten auch reden, vernehmlich reden heisst, vgl. slovo verbum, slovenin Slovenus, böhm. slovan u. s. w. Slawe, ferner böhm. slavik, russ. solovej lusciniá“. —

*U.* Človek je torej stvar, ktera razločno govori. Govoriti more pa le, kdor ima čelo, t. j. duha in z duhom sklenjeno telo. In že Herder pravi: Kakor loči beseda in govor človeka od živali, tako loči lepo izgovarjanje besed in umetno govor-

jenje človeka od človeka morebiti ne manj, kot loči govor človeka od živali.

**T.** Metelko sam je spremenil poznej svojo misel, ker a) v besedi človek je vse drugačna končnica, kot v drugih p. davek; rod. davka, stavek, rod. stavka, človek pa rod. človeka; b) ljudske ali narodske imena se posnemajo po jeziku ne pa po životu (cf. Slovenec, Nemec, Vlah). — Po tem misli menda Metelko, da je človek iz celo integer (ganz, gleichsam vollkommen) in vek govor (das Reden, skr. vak reden, vakas die Rede). Po Dolenskem je še znan pregovor: Breg jemlje vek (das Bergsteigen benimmt die Sprache); nevéčen je, kdor težko govori. Človek pa je, kdor ima cel vek ali kdor razločno, razgovetno govori (cf. stsl. vet' proprie verbum, sermo; pactum, consilium; véštati loqui, consilium dare; croat. serb. večati consilium habere).

**U.** Pa tudi slovenski večati t. j. vpiti (schreien), glasno govoriti. Kedar pridemo na svet, znamo vekati in jokati; govoriti pa ne znamo, le po živalski bečimo, pravi Herder. — Posebno me veseli, kar kaže Miklosič, da je v stsl. tudi v množnem številu se rabilo: človéci. Sedaj se v dvojnem še sploh rabi človeka, — *ov*, — *oma* . ., v množnem si pa nekteri ne upajo skorej ter pišejo raji ljudje.

**T.** Čemu bi delali razložek, dokler se da pisati praviloma in tujcem je zlasti vstreženo, kateri velikrat pišejo človeki — *ci*, — *kov*, — *om*, i. t. d.; domači že umejo in se kmali privadijo. Tudi Nemec, dasiravno mu rabi v množnem številu Leute, piše pravilno Mensch — Menschen, Mann — Männer.

**U.** Celo nemški „man“ se sloveni s samostavnikom človek, kedar se z njim zamenjati dá, n. pr. Človek ne živi, da bi jedel, ampak le jé, da živeti more; s tretjo množno osebo v tvorini pa, kedar je toliko, ko „ljudje“, n. pr.: Novo vino devajo v nove mehove. Met. —

## Kako bi se vsi Slovani najlože naučili vseh slovanskih jezikov. \*)

Spisala naj bi se za vsak slovansk narod taka slovnica ki bi, kolikor mogoče na kratko, razkazovala enakosti in različnosti vseh drugih slovanskih jezikov, in sicer:

\*) Ta misel je res lepa in hvale vredna; toda — ali bode kdaj djanjska in resnica, sam Bog vé! Dokler po naših gimnazijah in realkah toliko raznoterega in nedjanjskega razlagajo, dokler nam za slovenscino skozi in skozi